

ПАРАДИГМА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

О.О. Гетьман
кандидат економічних наук,

М.І. Буряк,
аспірант

Дніпропетровська державна фінансова академія

Розкрито сутність і роль інтеграції і глобалізації як чинників розвитку продуктивних сил окремих територій, що зумовлює необхідність формування відповідної державної політики регіонального розвитку. На основі нормативно-правових актів українського законодавства визначено основні тенденції еволюції механізму регіонального розвитку, його цілей та завдань, а також напрями його вдосконалення.

Ключові слова: інтеграція, глобалізація, регіоналізація, регіон, регіональний розвиток, регіональна політика, продуктивні сили регіону, суб'єкти і об'єкти регіональних відносин.

Раскрыта сущность и роль интеграции и глобализации как факторов развития производительных сил отдельных территорий, что обуславливает необходимость формирования соответствующей государственной политики регионального развития. На основе нормативно-правовых актов украинского законодательства определены основные тенденции эволюции механизма регионального развития, его целей и задач, а также направления его совершенствования.

Ключевые слова: интеграция, глобализация, регионализация, регион, региональное развитие, региональная политика, производительные силы региона, субъекты и объекты региональных отношений.

Постановка проблеми. Домінуючими процесами сучасного світогосподарського розвитку є інтеграція та глобалізація продуктивних сил в економічних системах на національному та світовому рівнях. В організаційно-структурному вимірі це втілюється у формуванні різних регіональних соціально-економічних систем, розвиток яких здійснюється на основі ефективного використання власного продуктивного потенціалу та з урахуванням особливостей товарного обміну в системі міжрегіонального розподілу праці.

Посилення ролі інтеграції та глобалізації зумовлене необхідністю подолання невідповідності між зростаючими потребами суспільства, з одного боку, та виробничою можливістю їх задоволення – з іншого, що вимагає інтенсифікації зусиль усіх регіонів як компонентів цілісної системи. Це потребує максимально повного використання існуючих переваг кожного з регіонів та актуалізує дослідження феномена регіоналізму і вивчення рушійних чинників регіонального зростання та регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення питань становлення парадигми регіоналізму, сучасних концепцій регіонального зростання і регіонального розвитку знаходяться у центрі уваги багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Змістовність зазначених процесів не має однозначності, оскільки трактування їх сутності представниками різних наук здійснюється з урахуванням своєї специфіки: географічної, економічної, технологічної, соціальної тощо, з позиції яких визначаються відповідні передумови регіоналізму, формуються гіпотези та концепції управління. Проте такий спрощений підхід бачення процесу через призму окремих чинників регіонального розвитку не дав бажаного результату, що було очевидним ще за античних часів, зокрема – причин могутності чи занепаду окремих держав, які мали подібні умови функціонування. Наприклад, незважаючи на близьке географічне розташування сусідні держави стародавньої Греції – Афіни і Спарта – мали різні рівні економічного розвитку: спостерігався значний прогрес науки і виробництва в Афінах та високий ступінь бідності та милітаризації в Спарті. Цей приклад підкреслює багатофункціональність регіонального розвитку з пріоритетом впливу на нього цілеспрямованої державної політики.

Досвід функціонування європейських країн середніх віків, коли вважалось, що найбільш доцільною є концепція самодостатності регіону (забезпечення розвитку усіх галузей для задоволення потреб як форми економічної незалежності) показав, що на такій основі можливе переважно просте економічне відтворення. Це провокувало численні війни для перерозподілу багатства, що підривало економіку країн, що воюють. Лише після великих географічних відкриттів XIV-XVII ст. та розкриття А. Смітом і Д. Рікардо сутності виробничого процесу, попиту і пропозиції на окремі товари і послуги, а також доцільності обміну ними, було створене підґрунтя для розробки наукової теорії регіонального зростання і розвитку.

Історія регіональної науки налічує

понад 250 років: її становлення відноситься до XIX ст. і пов'язується з формуванням школи просторової економіки (В. Рошер, А. Шеффле, Г. Шмоллер, І. Тюнен та ін.). У межах просторової економіки згодом з'явилися концепції розміщення виробництва, території фірми як мікрорівня економічних досліджень (А. Вебер, А. Льош), виокремлення в економічній теорії локально-територіального аспекту та об'єкта «регіон» (Нобелівські лауреати Е. Хекшер і Б. Олін), обґрунтування в межах просторової економіки теорії суб'єкта регіональних відносин – промислового комплексу та застосування міждисциплінарного підходу до розв'язання регіональних проблем (В. Ізард).

Формування адекватної методології ефективною моделі регіональної політики увібрали в себе на кінець XX ст. чотири основні джерела: міжнародну економіку, економічну теорію, макроекономіку та мікроекономіку. Посилення ж процесу глобальної регіоналістики, інтернаціоналізації виробництва, експансії провідних транснаціональних корпорацій, загострення конкуренції на регіональних ринках, виникнення інноваційно-інвестиційних моделей економічного зростання (кластерів, технопарків, технополісів) тощо, сприяли становленню в регіоналістиці таких прикладних наук, як: регіональна макроекономіка (regional macroeconomics), теорія міжрайонної торгівлі (interregional trade theory), міська економіка (urban economics), теорія регіонального зростання (regional growth theory). Ці науки виступають методологічною основою формування регіональної політики у реалізації інтересів окремих держав.

Набуття Україною суверенності співпало в часі з розвитком зазначених процесів, що сприяло активізації відповідних наукових розробок. Вагомий доробок у формування теорії і практики вітчизняної регіональної політики внесли О. Алімов, О. Амоша, О. Бакаєв, З. Варналій, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, А. Спіфанов, Д. Крисанов, О. Могильний, Л. Молдаван, М. Орлатий, І. Прокопа, Н. Танчук, М. Хвесик, В. Чужиков, М. Чумаченко, Л. Шостак та ін. [3, 4]. На

основі вітчизняних наукових розробок були обґрунтовані перші доктрини державного регулювання просторового розвитку продуктивних сил країни, концепції, правові акти державного регулювання соціально-економічного регіонального розвитку, їх положення введено у навчальні програми підготовки кадрів та розроблено спеціальні навчальні курси регіоналістики [12, 13].

Разом з тим у сфері регіонального управління в Україні залишаються невирішеними багато питань, про що свідчить незавершеність реформування адміністративно-територіального устрою, досі не подолано депресивність розвитку багатьох територій, не сформовано механізмів стимулювання місцевих громад до прискорення розвитку регіонів, не оптимізовано центральне регулювання місцевих ініціатив з розвитку продуктивних сил тощо. Недостатньо визначеним залишається прояв регіоналізму у відносинах суб'єктів цього процесу та його об'єктів, включаючи ідентифікацію територій, що підпадають під визначення «регіон» у системі державного управління.

Мета дослідження – з'ясувати сутність об'єктів та суб'єктів процесу регіонального соціально-економічного розвитку та виявити особливості державного регулювання регіональних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Конституцією, Україна є унітарною державою (ст. 2) з територіальним устроєм, який «ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій» (ст. 133). Проте визначення змісту «регіон» як територіальної одиниці, де Конституцією передбачається здійснення збалансованості соціально-економічного розвитку, не було наведено. Однак в ідеології проблеми регіонального розвитку саме регіон є ключовим моментом.

З позиції сучасної теорії регіональної

економіки (regional economics), що включає територіальне розміщення економічної діяльності та диференціацію рівнів економічної активності регіонів, регіон (від лат. region, regionis – область, округ з притаманними ознаками) визначається як сформована відкрита ієрархічна економічна поліструктурна система, що базується на територіальній єдності, має власну галузеву, соціальну й демографічну структури, спільну власну інфраструктуру та організаційно-управлінську різномірну таксономічну цілісність. Тобто регіон як територіальне утворення є продуктом конгломерації соціально-економічних суб'єктів, об'єднаних в єдине ціле, при якому вони зберігають свої риси й властивості і утворюють певне ідентифікаційне угруповання, яке характеризується стійкістю економічних взаємозв'язків [1, 5, 6].

Розвиток масштабності взаємозв'язків регіональних соціально-економічних систем в умовах ринкової відкритості сприяє формуванню ієрархії регіональних утворень із певної сукупності структурних таксонів. Таксон (від грец. – порядок, упорядковане розміщення складових елементів певної системи) може мати різну масштабність прояву, у зв'язку з чим система характеризується різномірною структурою. В процесі регіоналізації утворення регіону (взятого у його класичному розумінні) відбувається посилення концентрації економічної діяльності, формування відповідного соціуму у первинних таксонах – певних населених пунктах з їх наступним об'єднанням у локальні територіальні утворення, що здійснюється поетапно.

Так, відповідно до існуючого адміністративно-територіального устрою України, процес регіоналізації включає закономірні етапи, які можна відслідкувати на прикладі Дніпропетровської області, регулярне заселення якої триває вже близько 250 років:

- перший етап - утворення поселенської мережі сільського типу, розвиток містоутворюючих галузей промисловості та формування вузькоспеціалізованих міст (Марганець,

Орджонікідзе, Тернівка, Жовті води, Першотравенськ, Вільногірськ). Провідними суб'єктами тут виступають окремо функціонуючі сільськогосподарські й моноспеціалізовані промислові підприємства з відповідною територіальною інфраструктурою. Ця інфраструктура доповнюється і розвивається на наступних етапах регіоналізації;

- другий етап - посилення економічної активності й взаємозв'язків у локальних територіальних утвореннях з формуванням багатофункціональних промислових центрів на основі їхньої територіальної агломерації (міста Нікополь, Новомосковськ, Синельникове, Дніпродзержинськ, Верхньодніпровськ). Провідними суб'єктами тут виступають комбінати, об'єднання, холдинги;

- третій етап - утворення мікрорегіонів – територіально-виробничих формувань на основі інтеграції локальних агломерацій. Це – східна зона області (Західний Донбас), західна зона (Криворіжжя) і центральна зона (Дніпропетровськ);

- четвертий етап - формування стійкого обласного територіально-виробничого комплексу – мезорегіону у складі України. Інтегратором виступає обласний центр - м. Дніпропетровськ (з часів його заснування створювався як крупний адміністративний центр – столиця Російської імперії).

Процес регіоналізації в межах окремої країни завершується створенням державного макрорегіону, який входить до складу макрорегіонів (економічних об'єднань держав), мегарегіонів (світозональних), а потім континентальних і міжконтинентальних зон.

Наведені приклади свідчать про те, що процес регіоналізації характеризується поєднанням географічного (територіальна, територіально-галузева єдність) та інтеграційного (поєднання структурних компонентів) – чинників системоутворення, що має враховуватись при розбудові управління регіональним розвитком. Вихідною позицією цього процесу є застосування системного підходу. Він зумовлює сприйняття України як цілісного регіонального організму, який функціонує у

вертикальних (центр – регіон) та горизонтальних (мікрорегіональних) взаємовідносинах.

Ринкова трансформація національної економіки, що розпочалась після набуття Україною суверенітету, зумовила перебудову раніше існуючої системи державного управління соціально-економічного розвитку суспільства на ринкових засадах. Принципового значення набув вибір його моделі із двох можливих: забезпечення середньозваженого регіонального розвитку засобами соціально-економічного вирівнювання та стимулювання відносно розвинутих регіонів згідно із доцільністю використання їх як своєрідних локомотивів загальнодержавного прогресу. Проте перманентно існуюча в Україні політична нестабільність не дозволила прийти до однозначності у зазначеному виборі ідеологеми домінанти: у першому випадку домінує держава, а у другому – ініціативи регіонів при державному регулюванні. Тому уже понад 20 років триває процес «зважування» цих двох варіантів організаційного забезпечення регіонального розвитку – оптимізації співвідношення державного втручання і регіонального саморегулювання на основі розширення їх повноважень та відповідальності (централізації та децентралізації влади, а відтак – фінансової забезпеченості процесу).

З проголошенням Європейським Союзом курсу на ефективну розбудову розвитку регіонів (зумовлену активністю інтеграційно-глобалістського процесу) та вибором Україною стратегії інтеграції до європейської спільноти, гостро постало питання узгодження державної політики соціально-економічного розвитку українського суспільства з європейськими стандартами. Це співпало в цілому із часом завершення в Україні затяжної трансформаційної рецесії національної економіки, яка припала на 1999-2000 рр. Саме з цього часу після поживлення економічного зростання розпочалось формування правових засад державного регламентування соціально-економічного розвитку регіонів у системній регіональній політиці.

У хронологічному порядку, на наш погляд, найбільш значущими нормативно-

правовими актами української регіональної політики були такі:

1) проект Закону України «Про концепцію державної регіональної економічної політики», 1998 р. (у подальшому – концепція – 1998 р.) [7];

2) Указ Президента України «Про концепцію державної регіональної політики», 2001 р. [8];

3) Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р. Постанова КМУ від 21. 07. 2006 р. [2];

4) проект Закону України «Про засади державної регіональної політики», 2008 р. [9];

5) проект Закону України «Про засади державної регіональної політики», 2010 р. [10].

Зазначені нормативні акти демонструють еволюцію змістовності державної регіональної політики та визначення об'єктів і суб'єктів регіонального розвитку.

Слід зазначити, що у розглянутих нормативно-правових актах, що формувались у період до 2001 р. не наводилося трактування змісту термінів, що використовуються в текстах документів. Проте їх зміст поступово змінювався і в документах, що формувались після 2001 р., наводиться їх трактування.

Еволюція змістовності таксону «регіон» у структурі адміністративно-територіального устрою країни відповідно до розглянутих нормативно-правових актів зміщується від першопочаткового визначення як територія країни з комплексом природно-географічних, економічних, екологічних та інших ознак, що може збігатися з кордонами адміністративно-територіальних одиниць або об'єднувати території кількох таких одиниць [8] до конкретного змісту в актах 2008-2010 рр., поданого в такій редакції: «визначеного законодавством територіального утворення субнаціонального рівня з системою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: АРК, області, міст Київ та Севастополь» [9, 10]. Цим самим законодавство чітко

виокремлює із загальної сукупності таксонів «регіон» як субнаціональне утворення, що має в системі державного управління владні повноваження (виконавчу владу чи самоврядування). Що стосується наявності таких визначальних особливостей як комплекс природно-географічних, економічних, екологічних та інших ознак, то вони ігноруються, оскільки цілком зрозуміло, що кожне адміністративно-територіальне утворення має такі властивості. Але не кожне з них є утворенням субнаціонального рівня за масштабністю і повноваженнями, визначеними для АРК, областей та міст загальнодержавного підпорядкування. Таким чином, офіційно в Україні існує 27 регіонів.

Визначена змістовність таксону «регіон» є придатною і в разі укрупнення масштабності регіонів, що очікується при проведенні адміністративно-територіальної реформи, в процесі якої можливе врахування специфічних (історико-економічних, культурно-етнічних тощо) особливостей територій України.

Змістовність державної регіональної політики еволюціонувала від переліку завдань регіонального розвитку поточних періодів, домінантами яких першопочатково (1998, 2001, 2006 рр.) були економічні проблеми, до соціального забезпечення зростання якості життя населення в різних регіонах. Завдання регіональної політики змістились від подолання диспропорцій регіонального розвитку, нарощування продуктивного потенціалу, підвищення інвестиційної активності до економічної, соціальної і екологічної збалансованості функціонування регіонів. Інструментами регіональної політики виступали адаптація регіональних систем до ринкових умов, оптимізація співвідношення централізованої влади та регіональних ініціатив, розвиток принципів самоврядування й демократизації.

На цій підставі відбувалась еволюція тлумачення державної регіональної політики від сукупності організаційних,

правових, економічних заходів, механізмів, інструментів і взаємоузгоджених дій держави та місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері регіонального розвитку як вирішення поточних і стратегічних цілей, до сукупності принципів, цілей, заходів, засобів, механізмів, інструментів та взаємоузгоджених дій органів державної влади й місцевого самоврядування щодо створення повноцінного життєвого середовища для людей на всій території України, забезпечення ефективного використання природного, економічного, людського потенціалу територій, досягнення високого рівня якості життя людини, а також єдності територіальної цілісності, сталого розвитку держави та її регіонів і населених пунктів. Зазначена еволюція змісту державної регіональної політики розкриває як механізм її здійснення, так і цілі й завдання, окремі конкретні напрями та параметри кількісної і якісної визначеності досягнень у плановому періоді [14, 15].

Відповідно до еволюції змісту «регіон» і «державна регіональна політика» у законодавстві України відбулося також коригування об'єктів і суб'єктів процесу регіонального розвитку.

Об'єктом державної регіональної політики першопочатково виступали адміністративно-територіальні одиниці, у межах яких здійснюється державне управління та місцеве самоврядування [7, 8], згодом (2008 р.) – території держави, визначені законодавством її регіони, макрорегіони, мікрорегіони [9] і потім (2010 р.) уся територія держави та її регіони, де здійснюється регіональна політика [10]. Тобто еволюція об'єкта державної регіональної політики у вітчизняному законодавстві зміщується від окремо існуючих адміністративно-територіальних одиниць до країни в цілому та її регіонів.

Суб'єктом державної регіональної політики першопочатково виступали центральні і місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, які в

межах своєї компетенції реалізують завдання соціально-економічного розвитку регіонів [7, 8], а наступними нормативними актами (2008 і 2010 рр.) до них були долучені організації громадського суспільства, юридичні та фізичні особи, які беруть участь у розробленні та реалізації програм і проектів регіонального розвитку [9, 10]. Це свідчить про те, що регіональний розвиток є процесом сумісних зусиль як офіційних органів влади, так і громадськості та юридичних і фізичних осіб, які діють за узгодженими заходами в межах державної стратегії соціально-економічного розвитку суспільства.

Висновки. Регіональний соціально-економічний розвиток - органічна складова забезпечення прогресу українського суспільства, що є виразом державної стратегії України. Концепції державної регіональної політики різних років відображають актуальні завдання певних періодів історичного поступу, еволюція змістовності якої зміщувалась від переважно організаційно-економічних питань до застосування системного підходу комплексного розвитку продуктивних сил регіонів з орієнтацією на стабільне підвищення життєвого рівня громадян.

Як об'єкт регіональної політики (регіон) від першопочаткового загального розуміння певної територіально-адміністративної одиниці набув чіткого визначення у таксономічній структурі територіального поділу як субнаціональне утворення обласного рівня (області та АРК і міста Київ і Севастополь) із відповідними владними повноваженнями органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які виступають суб'єктами державної політики регіонального розвитку із залученням до цього громадськості й бізнесових структур на засадах державно-приватного партнерства. Зазначене зумовлює закономірність подальшого вектора еволюційних зрушень у системі регіонального розвитку в напрямі посилення рольових функцій органів місцевого самоврядування з їх державним координуванням з позиції загальнонаціональних інтересів.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ватченко, О.Б. Теоретичне обґрунтування сутності терміну «регіон» / О.Б. Ватченко // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2009. – №1(21). – С. 48-52.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена Постановою КМУ № 1001 від 21.07.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mail>.
3. Долішній, М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть : нові пріоритети / М.І. Долішній [монографія]. – К.: Наукова думка. – 2006. – 512 с.
4. Дорогунцов, С. Теорія розміщення продуктивних сил і регіональної економіки / С. Дорогунцов, Я. Олійник, А. Степаненко [монографія]. – К.: Стафед-2. – 2001. – 144 с.
5. Ємельяненко, Л.М. Стратегічні пріоритети регіональної політики соціально-економічного розвитку в умовах переходу до постіндустріального суспільства / Л.М. Ємельяненко // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2008. – № 1(19). – С. 10-15.
6. Лисяк, Л.В. Місцеві фінанси і місцевий бюджет в системі регіональної політики саморозвитку / Л.В. Лисяк, В.Я. Олійник, М.І. Деркач // Вісник ДДФА : Економічні науки. – 2012. – № 2(28). – С. 103-109.
7. Про Концепцію державної регіональної економічної політики : у редакції від 09.07.1998 р. Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webpr.
8. Про Концепцію державної регіональної політики : у редакції від 25.05.2001 р., № 341/2001 : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mail>.
9. Про засади державної регіональної політики: у редакції від 08.10.2008 р. : Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dbn.at.ua/publ/3-1-0-7>.
10. Про засади державної регіональної політики : у редакції від 14.06.2010 р. : Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ssr.org.ua/content/ukr./events/new_regional_policy_Tkachuk_ua.ppt.
11. Регіони України : Проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К. : Знання, 2005. – 498 с.
12. Стеченко, Д.М. Управління регіональним розвитком : навч. посібник / Д.М. Стеченко. – К.: Вища школа, 2000. – 223 с.
13. Стеченко, Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : підручник / Д.М. Стеченко. – К. : Вікар. – 2006, 396 с.
14. Танчук, Н.В. Концепції державної регіональної політики: політичний та теоретичний дискурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Som_Gum/Gileya/2010_40/Gileya_40/P4_doc.pdf.
15. Чужиков, В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : монографія / В.І. Чужиков. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

Actuality of the research is predetermined by increasing influence of the integration processes of globalization of the world economic system, that provides the necessity for a adaptive regional policy of separate countries. The aim of our research is to identify the trends of the evolution of public policy for regional development in Ukraine. Main tasks are disclosure of the terms «region», «regional development» and definition of the objects and subjects of the process, which are reflected in national legislation.

The origins of the regional development theory and its transformation into a spatial perception are identified, that is reflected in the scientific works of foreign and Ukrainian researchers.

It is found that the natural process of formation of spatial taxons in a market economic system is converted to a controlled process due to a combination of two goals: ensuring the weighted

average of regional development by aligning its socio-economic level and support quite developed regions in accordance with the use of them as a kind of national locomotives progress.

The region as a system of administrative-territorial structure, in accordance with national legislation presented to sub-national regional level taxon (Autonomic Crimea Republic and cities of special treatment Kyiv and Sevastopol). Regional authorities (state executive authorities and local self-government) are the subjects of regional development with the involvement of the public and business-structures on public-private partnership. The object of regional policy is to ensure the socio-economic development of the region, t.e. its productive forces and raising the living standards of citizens.

Key words: *integration, globalization, regionalization, region, regional development, regional policy, productive forces in the region, subjects and objects of regional relations.*

REFERENCES

1. *Vatchenko, O.B.* Teoretichne obgruntuvannya sutnosti terminu «region» / O.B. Vatchenko // Visnik DDFA : Ekonomichni nauki. – 2009. – # 1(21). – S. 48-52.
2. Derzhavna strategiya regionalnogo rozvitku na perlod do 2015 roku, zatverdzhena Postanovoyu KМУ # 1001 vId 21.07.2006 r. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mail>.
3. *Dolishniy, M.I.* Regionalna politika na rubezhl XX-XXI stolit : novi prioriteti / M.I. Dolishniy [monografiya]. – K. : Naukova dumka. – 2006. – 512 s.
4. *Doroguntsov, S.* Teoriya rozmischennya produktivnih sil i regionalnoyi ekonomiki / S. Doroguntsov, Ya. Oliynik, A. Stepanenko [monografiya]. – K. : Stafed-2. – 2001. – 144 s.
5. *Emelyanenko, L.M.* Strategichni prioriteti regionalnoyi politiki sotsialno-ekonomichnogo rozvitku v umovah perehodu do postIndustrialnogo suspilstva / L.M. Emelyanenko // Visnik DDFA : Ekonomichni nauki. – 2008. – # 1(19). – S. 10-15.
6. *Lysyak, L.V.* Mistsevi finansi i mistseviy byudzhet v sistemi regionalnoyi politiki samorozvitku / L.V. Lysyak, V.Ya. Oliynik, M.I. Derkach // Visnik DDFA : Ekonomichni nauki. – 2012. – # 2(28). – S. 103-109.
7. Pro Kontseptsiyu derzhavnoyi regionalnoyi ekonomichnoyi politiki : u redaktsiyi vid 09.07.1998 r. Proekt Zakonu Ukrayini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webpr.
8. Pro Kontseptsiyu derzhavnoyi regionalnoyi politiki : u redaktsiyi vid 25.05.2001 r., # 341/2001 : Ukaz Prezidenta Ukrayini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mail>.
9. Pro zasadi derzhavnoyi regionalnoyi politiki : u redaktsiyi vid 08.10.2008 r. : Proekt Zakonu Ukrayini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://dbn.at.ua/publ/3-1-0-7>.
10. Pro zasadi derzhavnoyi regionalnoyi politiki : u redaktsiyi vid 14.06.2010 r. : Proekt Zakonu Ukrayini [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.ssr.org.ua/content/ukr./events/new_regional_policy_Tkachuk_ua.ppt.
11. Regioni Ukrayini : Problemi ta prioriteti sotsialno-ekonomichnogo rozvitku : monografiya / za red. Z.S. Varnaliya. – K. : Znannya, 2005. – 498 s.
12. *Stechenko, D.M.* Upravlinnya regionalnim rozvitkom : navch. posibnik / D.M. Stechenko. – K. : Vischa shkola, 2000. – 223 s.
13. *Stechenko, D.M.* Rozmischennya produktivnih sil i regionalistika : pidruchnik / D.M. Stechenko. – K. : Vikar, 2006. – 396 s.
14. *Tanchuk, N.V.* Kontseptsiyi derzhavnoyi regionalnoyi politiki : politichniy ta teoretichniy diskurs [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/Som_Gum/Gileya/2010_40/Gileya_40/P4_doc.pdf.
15. *Chuzhikov, V.I.* Globalna regionalistika : Istoriya ta suchasna metodologiya : monografiya / V.I. Chuzhikov. – K. : KNEU, 2008. – 272 s.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2013